

DagensNæringsliv 19./20. februar 2005

magasinet

Pingviner, vin
og embeds-
menn ...

... da Norge
inntok
Antarktis

[Dokumentar]

Polarliv og røre

Det var nasjonens største, dyreste og mest prestisjetunge svipptur til Antarktis. En historisk markering av polarnasjonen Norge. Så kom isfronten.

Eskil Engdal, (tekst og foto), *Dronning Maud Land, Antarktis*

JEG VET IKKE HVOR LURT det var å ha med de kongelige. – Neste gang gjør vi det uten Kongehuset. – Noen burde ha skjönt at det er Stortinget og ikke hoffdamene som bevilger pengene til Antarktis. – Dette ble i overkant komplisert, det var mange her som ikke hadde noen definert rolle. En delegasjon fra det offentlige Norge hadde akkurat landet i Cape Town etter åpningen av helårsdriften på forskningsstasjonen Troll. En topptung markering av nasjonens imperialistiske tradisjoner i polarområdene. Men noe hadde gått galt.

Novolazarskaya. Min egen deltagelse i den norske Antarktis-ekspedisjonen begynte antagelig på følgende måte; Noen fortalte at det ikke fantes noe mer mandig man kunne gjøre enn å ligge ukevis i telt i Antarktis. Selv tenkte jeg at det ikke fantes noe kaldere man kunne gjøre enn å ligge ukevis i telt i Antarktis. Men smått subsidiert av norske myndigheter bestemte jeg meg for å begi meg ut til den kaldeste, tørreste mest vindfulle, høyeste og mest utilgjengelige stedet på kloden. For å besøke forskningsstasjonen Troll, bygget for å bedrive meteorologisk forskning, overvåking av drivhusgasser og tungmetaller i lufta, ozonmålinger, nedlesing av satellittdata og klimaforskning.

Det var derfor jeg befant meg i et gammelt russisk transportfly av typen Ilyushin 76 fra Cape Town til den russiske Novolazarskaya-basen i Antarktis. Da jeg satte meg i flyet husket jeg hva de hadde sagt på briefingen noen timer tidligere, «It's not terrible conditions in Antarctica, but it's not good».

Taket i flyet så ut som det var sydd sammen av istykkerrevne fallskjermmer, maskinisten sov under i en gammel avis, navigatøren hadde koblet seg fra instrumentbordet og styrte oss ut til det siste kontinent med en håndholdt gps, en time etter take off ble det servert en flaske vann slik passasjerene skulle føle de fikk valuta for de 80.000 kronene flybillettene kostet. Noen hadde fortalt at hele flyturen kostet 3,5 millioner kroner, de som betalte denne prisen var aspirerende helter fra polarnasjoner som Japan, Russland, Norge og In-

KJØLIGSTEMNING. It's not terrible conditions in Antarctica, but it's not good. Restaurant på den russiske Novolazarskaya basen i Antarktis.

dia. Innerst inne syntes jeg synd på japanerne, de ble sjelden nevnt i polarsammenhenger selv om de hadde deltatt i kappløpet om Sydpolen i 1911. Japanerne – under ledelse av marineløytnant Nobu Shirase kom seg ikke i land i Antarktis, og måtte returnere til Sydney hvor de overvintret i hagen hos en velstående forretningsmann. Mens den australske lokalpressen moret seg med å beskrive japanerne som en gjeng gorillaer som fartet rundt i en miserabel hvalskute, spaserte Amundsen til Sydpolen.

Den russiske flyplassen var en hvit søm på et hvitt laken. Jeg kjente det gjorde godt å gå ut av flyet med norsk flagg på armen. Da forfatteren Jostein Gaarder for noen år siden hoppet ut på den samme rullebanen, spurte han engstelig om isen var trygg.

– Den er 1850 meter tykk, så den skal nok holde, var svaret Gaarder fikk av russerne.

Hadde det ikke vært for den grotteblå «restauranten», hadde hele stasjonen sett ut som et forlatt containerlager. Ingen tårn, venterom eller suvenirsjapper. Suvenirer er ikke noe man finner i Antarktis. Den eneste jeg hadde

hørt om som bragte med seg suvenirer hjem fra Antarktis var britten Philip Brocklehurst. Etter en usedvanlig kald skitur i 1908 reiste han hjem med sine egne tær forvart i en krukke sprit.

Et småfly skulle føre oss videre til 72 grader sør og 2,3 grader øst. Til den norske Troll-basen.

De få utvalgte. I juni ifjor søkte Norsk Polar-institutt etter syv menn eller kvinner som frivillig kunne tenke seg å overvintre i Antarktis og bygge opp den norske forskningsstasjonen «Troll». Folk som tok sjansen på å bli fransket et normalt liv, og som var villig til å risikere at mørket, kulden og isolasjonen kunne føre dem inn i en tilstand av hysteri, psykoser, amokgang, depresjoner og egoisme. Eksemplene på antarktisovervintre som hadde spastert inn i sinnsforvirringen var mange. På en av basene nektet kokken plutselig å koke til kollegene fordi noen hadde kommet med en negativ kommentar om matlagingen. På en annen krøp en forsker inn i en sesonglang fosterstilling.

GAMMEL DRØM. Direktør Jan Erling Haugland i DROMLAN - Dronning Maud Land Air Network Project fikk endelig se sin gamle drøm oppfylt. En norsk flyplass i Antarktis

[Polarliv og røre]

➔ Derfor var det en med en viss spenning jeg så frem til å tilbringe ti dager med de syv utvalgte og de 30 andre arbeiderne som hadde bodd i Trolls teltleir siden begynnelsen av desember. På flyplassen sto Polarinstituttets ekspedisjonsleder Jon Erik Guldahl, tidligere fallskjermjeger hvis motto var å starte dagen med et smil – for å bli ferdig med det.

Guldahl redegjorde for sin posisjon, kontinentets posisjon og vår fremtidige posisjon i et uoppvarmet pyramidetelt. Jeg kjente kulden fike til meg, kastet et kort blikk på kartet og fastslo at det 280 kilometer til nærmeste bar. Den lå på den sørafrikanske forskningsstasjonen og var visstnok stengt for sesongen. Trøsten var at det ikke var så mange som hadde opplevd dette, et eller annet sted hadde jeg lest at mindre enn en tusendel av én prosent av jordens befolkning hadde besøkt dette bunnfallet av et kontinent.

– Av jordens fem milliarder innbyggere er det en milliondel som befinner seg i Antarktis, forklarte polarinstituttets seksjonsleder Stein Tronstad.

Vi gikk for å spise. Aggregatet utenfor meseteltet durte som en V8-er på tomgang, inne i varmen stekte Arne «Kokk» Bergdahl karbonader. Før han seilte inn til isbreen hadde han brukt 700.000 kroner på å handle inn frokost, lunsj og middag for ett år. For det han blant annet fått 600 kilo hvetemel, 100 kilo pommes frites, åtte liter karamellsaus, 40 kilo strutsefilet og 1000 tannpirkere.

– Når man står der og skal handle inn for så lang tid må man stille seg en del viktige spørsmål. For eksempel; hvor mye toalettpapir bruker syv personer i løpet av ett år? Jeg kom frem til en rull per uke per mann og to ruller for kvinner per uke. Jeg får håpe det holder, sa kokken.

Jeg var klar for min første natt i 15 minusgrader. Teltene sto i tre snorrette rekker, gjennom bomullsduken kunne jeg se halvmånen kantre på himmelen. Utenfor var bare lyden av tungt snorkende arbeidsfolk. Det var som å sove i en froskedam. Men om ti dager kom Dronningen...

Polarboms. Klokken var nøyaktig 15 minutter over syv om morgenen da påtroppende stasjonssjef Morten A. Hansen spaserte opp til det tomme oljefatet over teltleiren og gikk løs på det med et par stålstenger. For ham var det dagens lille sadistiske øvelse, for resten av oss var det vekkerklokken. I noen dager hadde jeg gått rundt i leiren og betraktet det konsentrerte, steinharde arbeidet. Rytmen i leiren var enkel og ukomplisert; den sadistiske vekkingen på oljefat, frokost, arbeid, lunsj, arbeid, middag klokken åtte, en videofilm, enn bok, en kopp kaffe eller en sjelden boks øl, en stille samtale og nok en frossen natt under sørhimmelen. De eneste andre varmblodige skapningene som orket å oppholde seg ved bakken var midd.

Menn og midd.

– Til å begynne kommer du hit på grunn av eventyret. Jeg har vært her tilsammen i 15 måneder, det er nok. Nå er eventyret hjemme og ikke her, forklarte ekspedisjonsleder Guldahl.

– Dette er folk med fartstid fra Svalbard, Jan Mayen og Bjørnøya. Du slipper å bekymre deg når folk ligger nedsnødd, du vet at de har skrudd på en maskin i 20 minusgrader tidligere. Jeg vet at de takler det, at de takler det aller, aller meste, sa Guldahl.

Noen av de Troll-mannskapet valgte å kalle seg selv «Polarboms».

– Jeg er vel en av polarbomsene, en rastløs sjel som reker litt for vær og vind, fortalte overvintreren og mekanikeren Olav Tåsåsen.

– Jeg skulle til Svalbard i en sesong og ble i fem år. Så havnet jeg på Jan Mayen. Enten så gir du deg med dette etter første gang, eller så fortsetter du å ferdes på steder som dette. Jeg drar ikke hit for lønna, men for å være med på historie.

Ekspedisjonslederen hadde smilt sitt daglige smil og innkalte til briefing i hjørnet av meseteltet. Det var fire dager til Herkulesen med Dronningen, statsrådene og de resterende vipene skulle sette ned hjulene på Troll

Runway. Som det første norske fly noensinne. Den nye rullebanen skal gjøre Troll mer attraktiv for norsk og utenlandske forskere. Men nå skulle «Worst-case scenarioet» drilles. Hva man skulle gjøre om Herkulesen gikk i bakken på dette, et av det mest isolerte steder på kloden? På stedet hvor værforholdene er vanskeligere enn noe annet sted? Hva om den ikke klarte jomfrulandingen på den 3000 meter lange rullebanen som var freset ut i is?

Løse levende ut først. Deretter fastklemte sårede. Så løse døde. rekvirering av helikopter fra de andre basene, et amerikansk transportfly fra Sydpolen.

– Behandle de som skriker høyest sist. De klarer seg. Ta først hånd om de stilleste, formante Guldahl. I tilfelle det verste skulle skje.

Til isbremmen. – Er du klar for tre døgn blodslit?

I utgangspunktet var forespørselen lite tiltalende, men jeg hadde innsett at min oppførsel i leiren mer og mer lignet på Godfred Hansens – løytnant og nestkommanderende på Gjøa. Han bidro ingenting, lå mest i køya og leste romaner. Jeg ble fortalt at blodslitet besto i å kjøre beltevogn til isbremmen, 28 mil fra Troll-stasjonen. Der ute på iskanten – mellom Atlanterhavet og Det indiske hav – mellom Kong Haakons og Prinsesse Märthas kyst, lå depotet hvor materialer og brennstoffet til den norske stasjonen var blitt satt i land. 450 tonn var allerede basket inn over blåisen, nå skulle det hentes inn ti tonn drivstoff for at flyet med Dronningen, miljøvernministeren og deres følge skulle komme seg bort fra Antarktis.

Etter frokost kjørte to beltevogner ut fra Troll. Ruteplanen var enkel; To vogner, fire sjåfører og tre døgn kontinuerlig kjøring langs en vei som ikke fantes på kartet. Så la vi ut i denne vinterens evighetsmaskin i 15 kilometer timen, rundt oss var det en helt usammenlignbar utsikt til ingenting, et lysblått luftlag, et rosa himmelhvelv over et hvitt teppe. Det jomfruelige Antarktis hadde fargene til en fødestue.

Vingene fra havarerte og nedfrosne snøpetreller stakk av og til opp av blåisen, under snøstormer kan fuglene miste retningen og fly rett i bakken. White out – Black out. Plutselig, i vest reiste det seg en fjellkjede, toppene lignet pagoder, jeg kastet et blikk på kartet. På kartet fantes ingenting. Hallusinerte jeg allerede? Det viste seg å være en hildring fremkalt av kollisjonen mellom varmluft og kaldluft. Det var antagelig det siste jeg så før jeg sovnet bak rattet. Vogna sjanglet over viddene som en full mann under nyttårshimmelen, det var bare nålene som levde; gps-nålen, turtelleren, bensinmåleren, speedometernålen. Da jeg våknet så jeg at vogna foran meg holdt på å forsvinne, jeg måtte ikke miste den. Den ble ført av Hercules-piloten Trond Sølna og jeg visste at han hadde en flaske brandy i bagasjen.

Amundsens anbefaling. Noen hundre meter fra isbremmen, bak en hekk av BP-grønne drivstoff-fat, sto et bomullstelt med forsyninger og kokeapparater. Vi hugde ut noen isbiter fra blåisen, rundt oss skrålte en liten gruppe Adeliepingviner, keiserpingvinens små, vimsete fettere. På en av Antarktis forskningsstasjoner har de i åtte år studert om menneskelig kontakt påvirker pingvinene. Så langt har forskerne kommet frem til at pingvinene ikke bryr seg.

Piloten åpnet brandyen. I det jeg helte i glasset, tenkte jeg på en passasje i Roald Amundsens historie fra Antarktis: «Spørsmålet om alkohol på polarferder har vært drøftet ofte. Personlig betrakter jeg alkohol, nydt med måte, som en medisin i polaregnene – jeg mener da selvfølgelig så lenge man oppholder seg i vinterkvarteret.

Det var forresten ikke bare i vinterkvarteret, men også på den lange, ensformige reise gjennom de stormfulle, råkolde egne, vi hadde nytte av vår alkohol. En dram når man kommer våt og kald ned fra en sur jobb på dekket og skal til køys, gjør utrolig godt mange ganger. En avholdsmann vil vel grine på nesen og

TIL ISBREMMEN.

Etter et døgn kjøring kontinuerlig kunne seksjonsleder Stein Tronstad i Polarinstituttet begynne å bryte løs drivstoff-fatene som skulle brukes i Dronningflyet.

Til å begynne kommer du hit på grunn av eventyret (...) Nå er eventyret hjemme og ikke her

Ekspedisjonsleder, Troll

TOUR DE TROLL. Frank Johnny Olsen fra Trolls transportgruppe kopler av med en sykkelstur på tykk is.

VERTSKAPET. Polardirektør Olav Orheim konsentrerte seg om dronningen.

[Polarliv og røre]

➔ spørre om ikke en kopp, god varm kaffe ville gjøre samme nytten? Jeg for min del tror at den mengde kaffe folk styrter i seg ved en sånn anledning er mange ganger mer skadelig enn en liten Lysholmer».

Vi skålte. En liten toddy skader så menn ingen, som salige Amundsen sa.

– Skjørbuk skal vi faen ikke ha, sa Jørn Dybdahl som en formålstjenlig unnskyldning til å hugge hull i en boks med hermetiserte fersken. Når Dybdahl ikke jobbet i Antarktis, surfet han i Sør-Afrika eller føret opp islandshester på Svalbard. Han kjente til skjorbukens dårlige rykte.

– På 1980-tallet kom det en mengde cruiseskip inn til Longyearbyen, fylt av eldre, velstående amerikanske damer. For at de ikke skulle kjede seg ihjel under den lange overfarten ble det arrangert foredrag ombord, foredrag som stort sett handlet om fangstliv – og skjorbuk. En dag kom to eldre damer opp til «Nybyen», brakkene hvor gruvearbeiderne bodde. De forestilte seg at det bare var straffanger som kunne bo der. For å redde oss fra skjorbukens helvete kom de opp til husene, trillet appelsiner ned gangen og la på sprang. De var redde for at hvis de møtte oss, ville de bli smittet av skjorbuk...

Vi spiste fersken. Skjørbuk skulle vi faen ikke ha. På den ene siden av teltet blottet dagen seg, på den andre siden kom natten. Dybdahl fortalte at han hadde vært på stasjonen lenge. Før vi sovnet spurte han meg om Yassir Arafat var død.

Rekordjakten. Vi losset ti tonn drivstoff på lange sleder og bega oss de 30 monotone milene tilbake. De ti tonn med miljøgifter vi møysommelig basket inn i klodens mest urørte skulle brukes til vip-flyet. Regnet man litt ondskapsfullt på det, kan miljøvernminister Knut Arild Hareide bruke 600 liter av dem alene. Ett eller annet sted inne i natten kjørte jeg fast maskinen i løssnø, den grov seg ned og lot seg ikke trekke opp. Jeg ble stående og se rådløst på havariet, mens polarbomsene spadde seg gjennom frosten som om de skulle redde noen fra et ras.

– Du vet det er et hardt og ugjestmildt kontinent som ustanselig setter mannfolk på harde prøver, kauket en av dem.

– Alt for forskningen, ropte en annen.

Etterhvert la jeg merke til at alt som gikk galt i Antarktis ble forklart med «Scott-syndromet». At franskmennene som skulle sykle over Antarktis ikke klarte det, skyldtes «Scott-syndromet». Amerikaneren som anropte forskningsstasjonene på Marin Island og ba om landingstillatelse for sitt selvlagde fly, men som akkurat rakk å få svaret «hvilken flystripe?» før han styrtet, var rammet av «Scott-syndromet».

– Det siktes til engelskmennene som gjorde det til en dyd å lide i polartraktene. De skulle oppnå suksess i sitt ansikts sved, men egentlig var de sanne amatører som var dårlig forberedt. Nordmenn liker ikke å lide, derfor er vi godt forberedt...

Antarktis handler om rekorder. Fremme på stasjonen innså jeg at jeg var den først norske journalist som hadde krysset deler av Antarktis uten sigaretter, uten bruk av sikkerhetsbelte og til dels sovende bak rattet i en beltevogn. Men jeg var ikke alene om å tenke på bragder og rekorder.

I leiren halset NRKs team rundt for å få istand en åpen internettlinje til dronningbesøket. Kampen mellom NRK og TV 2 sto om hvem skulle få den første og historiske direktesendingen fra Antarktis.

– Hæælvets datafolk. Jeg har faen vært her og lidd i ukevis, da må man jo få noe igjen!, brumlet NRKs Bård Gudmund Hansen.

Stasjonen var ferdig. Vognene pusset. Mobile toaletter rigget. Stasjonens eneste speil – speilet som 40 mann barberte seg i hver morgen ble eksproprietert til dronningens soverom.

– Da får dronningen pent finne seg i at vi ser ut som svin, mumlet den svenske rørleggeren da han flyttet speilet.

På stasjonens beskjedne bibliotek hadde jeg funnet en bok med antarktiske slanguttrykk.

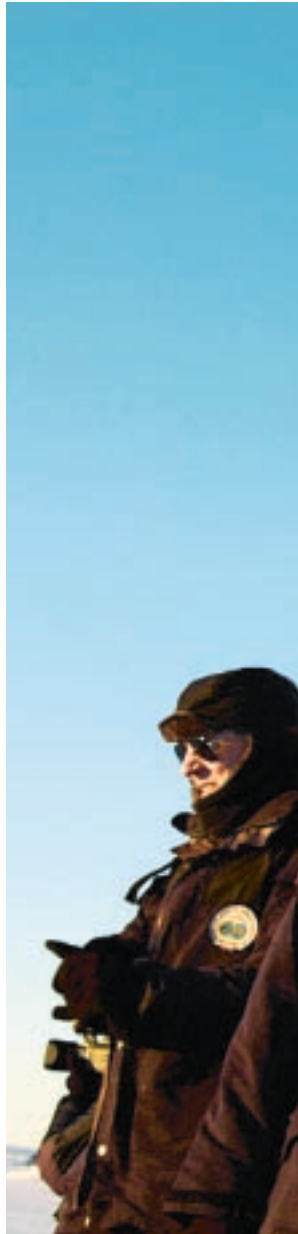
07.15. Stasjonsjef Morten A. Hansen utøver sin lille sadistiske morgenutøvelse, vekking i teltleiren.

HØNEBLUND. Knut Fastvold tar en høneblund på legekontoret mens stasjonens eneste kvinne; Vibeke Hedager Nissen forbereder overvintring

SKJØRBUKFOREBYGGENDE. Jørn Dybdahl fikser dessert.

En «Antarctic 10» var for eksempel en kvinne som var en skjønnhet i Antarktis, men helt ordinær en flyreise unna. «Kodachrome poisoning», var en tilstand pingviner ble satt i etter å ha møtt cruiseskipspassasjerer i de sørlige delene av Antarktis.

Jeg merket meg spesielt et begrep; «DV» – Distinguished Visitor. Det var betegnelsen på en byråkrat, politiker eller embetsmann som bevilger seg en tur til Antarktis under dekke av å oppdatere seg på et eller annet forskningsprogram.

Artenes tilpasning. Et halvt døgn forsinket var den historiske landingen på Troll Runway et faktum. Den lave solen tegnet lange karikaturer i snøen av de nyankomne etterhvert som de strømmet ut av flyet. I likhet med oss andre, var de 38 vipene, hoffdamene, protokollsjeffene og byråkratene innkapslet i doble lag polyamid, tettvevd poplin og polyesterfiberpels, Polarinstituttets foreskrevne ekspedisjonsutstyr.

Vi var alle like, i det minste utenpå. Vi skulle sove under samme himmel, bortsett fra kvinnene. Hoffet hadde «anmodet» dem om å sove inne på stasjonen. På siden av rullebanen sto den 84-år gamle polarhelten Sigurd Helle og stirret inn i ødsligheten han hadde overvintret i på 50-tallet. De store isviddene nord for Gjelsvikfjellene hadde fått hans navn; «Hellehallet». På Polarinstituttet hadde de lenge jobbet for å finne et fjell eller en knaus man kunne døpe etter dronning Sonja også, men navnekomiteen fant ikke noe som var stort nok.

– Man kan ikke gå hen og navngi en liten flik til Dronningen. Man må tenke på hva som er rimelig, sa polardirektør Olav Orheim.

– Dette minner meg om Lillehammer-OL, mente miljøvernminister Knut Arild Hareide da han sjekket inn i teltet. Hareide var et godt eksempel på artenes evne til tilpasning i polare strøk. Til festmiddagen hadde avholdsmannen bragt med seg noen kasser utmerket sørafrikansk rødvin og god champagne.

– Partiet ville nok helst sett at jeg hadde tatt

MATBERG: Kokk Arne O. Berghdal sjekker forsyningene før overvintringen.

Antarktis

- Antarktis er 12 millioner kvadratkilometer stort og 40 ganger større enn Norge. 98 prosent av kontinentet er dekket av is som er opptil 4000 meter tykk. Mount Vinson-massivet med topper på 5140 meter er det høyeste i Antarktis.
- På den geografiske Sydpolen er den årlige middeltemperaturen minus 52 grader. Ved den norske

- forskningsstasjonen Troll er gjennomsnittstemperaturen minus 17 grader.
- Den 14. desember 1911 kom Roald Amundsen som den første til Sydpolen.
- I januar 1939 annekterte Norge Dronning Maud land som dekker en sjettedel av det antarktiske kontinentet. Årsaken til annekteringen var å sikre norsk hval-

fangst i området.

- Ved slutten av andre verdenskrig hevdet syv land sine suverenitetskrav i Antarktis.
- Den eneste form for lovgivning er Antarktis-traktaten fra 1959 som fastslår at kontinentet kun skal brukes til fredelige formål og at all forskning på kontinentet skal gjøres tilgjengelig.

POLARBYRÅET KOMMER. Lederen for energi- og miljøkomiteen, Bror Yngve Rahm, administrerende direktør Øyvind Christoffersen, utenrikskomiteens leder Thorbjørn Jagland, polarrådgiver Karsten Klepsvik og departementsråd Harald Rensvik kom til Antarktis for å markere Norges interesser i polarområdene

med alkoholfri vin. Det gjorde jeg ikke. Hvis jeg bare skeier ut hver gang jeg er i Antarktis, er jo ikke det mest alvorlige, sa Hareide

Utenrikskomiteens formann, Thorbjørn Jagland, spurte polarrådgiver Karsten Klepsvik om han burde barbere seg mens han var i Antarktis. Klepsvik kunne ikke gi noe klart svar.

– Det er tre ting dere embedsmenn kan; Barbere dere, drikke vin og si alt om ingenting, sa Jagland før han forsvant inn i teltet for å legge blazeren til oppvarming i soveposen.

Konstant gjæring. Ifølge Antarktistraktaten er Antarktis et kontinent viet fred og forskning, men allerede dag to av besøket brøt livet og ufreden løs. Polarinstituttets direktør Olav Orheim klebet seg til dronningen som en barnemunn mot et frosset gelender, øverste embetskvinn ved Statsministerens kontor, regjeringsråd Nina Frisak bedrev dagen med å holde det vesle følget av fotografer på trygg avstand fra hennes majestet. Å møte blikket hennes i protest var som å stirre inn i et avsaget hagleløp.

«Man visste ikke hvilken form dronningen var i da hun kom ut av helikopteret», var beskjeden som ble distribuert under dagens utfukt.

– Form, tenkte jeg. Det spilte ingen rolle

hvilken tilstand Dronningen skulle dukke opp i. I de tilstedeværende journalistenes bevissthet var dronningen konstant på gjæring, fra deres pennespilte ble hun uansett til champagne; frisk, stram og elegant. Sprudlet hun ikke, boblet hun. Boblet hun ikke, skummet hun. Alt jeg så var at hun spiste ertesuppe.

Under dagens briefing ble lederen for energi- og miljøkomiteen

Bror Yngve Rahm og utenrikskomiteens leder Thorbjørn Jagland bedt om å gå vinterveien, briefing var forbeholdt Dronningen og hennes følge. Etterhvert begynte små grupper å stille spørsmål om hvem som var med og hvorfor.

Solen varmet og temperaturen sank. Polarrådgiver Karsten Klepsvik var i ferd med å kalve i rent raseri. Sinnet brøt seg løs fra beher-skelsen og deiset ned foran Polarinstituttets forskningssjef Jan Gunnar Winther.

– Det går ikke an at politikerne blir skjovet i bakgrunnen!., formante Klepsvik. Klepsvik sto der under den 700 meter loddrette fjellveggen og minnet mest om Apachehøvdingen Geronimo da han sto ved Whitstone Mountains og beordret det endelige angrepet på blekhudene. Noen hadde tatt for stor plass i det store antarktiske tomrommet.

– Her er det noen som ikke har skjont at det som regel er klokest å forholde seg til den utø-

vende og bevilgende makt, sa en av polarveteranene som bevitnet kampene under Jutulsessen.

Ingen ville si noe i offentlighet om arrangementets karakter, da det neppe ville virke karrierefremmende.

Polardirektør Orheim orienterte Dronningen om at stasjonens beliggenhet ble valgt etter

Partiet ville nok helst sett at jeg hadde tatt med alkoholfri vin. Det gjorde jeg ikke

Knut Arild Hareide

[Polarliv og røre]

ISTIL ANTARKTIS. Administrerende direktør Øyvind Christoffersen i Statsbygg og Dronning Sonja plantet is i Antarktis.

➔ en flytur over området, i bakgrunnen sto executivdirektør Jan Erling Haugland i DROM-LAN – det antarktiske flynettverket – og lyttet. Foruten å styrte med fly på Nordpolen, var Haugland mannen som for snart 14 år siden tok initiativet til den norske flyplassen som nå var åpnet i Dronning Mauds Land.

– Det er noen som tar noen kjenner her. At noen hoppet ut av et fly og sa; Her skal stasjonen ligge – det får du ta med en klype salt. Det er noe forbannet tull. Vi hadde studert flyfoto i årevis. På briefeturer som dette holder jeg meg på avstand, jeg orker ikke høre slikt, sa Haugland.

Polarbastillen. Så skjedde det som de aller fleste var kommet for; den seremonielle åpningen av Troll-stasjonen. I en kjøleboks fra Norge hadde Statsbygg fraktet med seg en kunstnerskapt iskule på 35 centimeter i diameter. Dronningen la iskulen pent og forsiktig ned i en grushaug, mens Troll-arbeiderne stirret vantro på opptrinnet.

– Mange hundre tonn utstyr er bokstavelig talt fraktet fra den andre siden av jordkloden, med en tøff sisteetappe med sleder og beltekjøretøy fra iskanten og hit inn til Troll. I dag feirer vi at det var verdt den lange reisen, sa Dronningen.

Så paraderte de inn i den nye stasjonen, for å feire den lange reisen med en trerettens middag – vipene, overvintrerne og lederne. Thorbjørn Jagland og Bror Yngve Rahm valgte å «henlegge» sine taler i en stille protest mot hoffets annektering av Antarktis.

Nede i messeteltet satt en stor gruppe av dem som hadde ligget i tre måneder i uoppvarmede telt, som hadde basket stasjonen over isen, og spiste en enkel middag. På bordene ble det satt gassbluss for at de skulle holde varmen. Ut fra latteren på stasjonen å dømme, drakk de vin og champagne der oppe.

– Tenk å komme med noe så jævlig dumt som frosset ferskvann til det stedet i verden som har 98 prosent av all verdens is!!! For å legge den i ei steinrøys på en anleggsplass, sa en annen.

– Jeg gleder meg til dere har reist. Til stillheten. Da skal jeg sette meg på terrassen med en øl og en sigar, sa en av overvintrerne.

Tilbake i Cape Town måtte jeg spørre departementsråd Harald Rensvik om han hadde fått noe ut av pikniken til Antarktis?

– Det er viktig å få en fysikkforståelse, sa Rensvik.

– Fysikkforståelse?
– Ja, en forståelse av hvor stort Antarktis er. eskil.engdal@dn.no

[Gyldne tider]

Piss off!

DET KAN SELVSAGT være et tegn på at vi har det for bra. At vi mangler ting å bekymre oss for i dagens samfunn.

Men nå krever amerikanske aksjonister kjønnsnøytrale offentlige toaletter. En av dem foreslår endog at kvinner skal begynne å stå når de er på do.

Ser du bort fra Ally McBeals hysteriske anfall på advokatkontorets fellesdo og enkelte utesteders liberale dasskonsepter, har ikke unisextoaletter helt nådd opp på den kjønnspolitiske agendaen siden tidlig på 80-tallet.

Men ting skjer. Universitetene i Vermont, New Hampshire og San Diego tilbyr allerede kjønnsnøytrale toaletter på skolens område. Og i San Francisco har en organisasjon som betegnende nok kaller seg for PISSR (People in Search of Safe Restrooms), laget en liste over sikre offentlige toaletter. Tilsvarende kart har Lesbian Avengers og Boston Transsexual Menace utviklet for sine områder, skriver nettmagasinet Utne.com.

Det skal ikke veldig stor empati til for å forestille seg at kjønnsdelte toaletter kan representere et etisk og praktisk problem for transseksuelle, uansett hvor de er i stadiet av kjønnsskifte. Men ifølge enkelte kjønnsforskere, er det ikke så bra for kvinner heller.

Professor Louise Antony ved universitetet i Ohio, mener kjønnsdelte toaletter ikke «sikrer kvinners sikkerhet i en sexistisk verden, men er farligere enn unisextoaletter, siden overfallsmennene vil tenke at han bare finner potensielle ofre på dame-doen.»

Det er ikke tilfeldig at de fleste kvinnelige båsene på New York University, har nødknapper, mens herretoiletet ikke har noe slikt. Andre wc-demonstranter mener apartheid i pottetrengselen diskriminerer kvinner fordi de trenger mer tid der inne.

Direktør Denise Decker i private hjelpeleierbyrået Caring Hands, mener hun har vitenskapelig belegg for at sittedo tar mye leng-

re tid for kvinner enn urinaler og dermed fører til kødannelser. En løsning er selvsagt flere kvinnedoe. Byrådet i New York tok konsekvensene av dette da det ifjor foreslo den nye loven Restroom Equity Bill som skulle sikre at alle nybygg fikk to ganger flere toaletter for kvinner enn for menn. Forslaget hevder at fraværet av damedoe i mange offentlige steder og de lange køene som det medfører «er et av de mest vulgære, uverdige og synlige formene for kjønnsdiskriminering i vårt samfunn.

Denise Decker påpeker at man ikke blir kvitt mer enn en tredjedel av blærens innhold ved sittende uriner. noe som igjen vil si at man må på do mye oftere. Derfor er det aller beste at kvinner begynner å tisse stående. De setter seg jo ikke ned på ringen likevel, skriver hun på hjemmesiden sin restrooms.com. Historisk sett er ikke dette noe nytt, mener hun, og viser til 1800-tallskjoler med åpning foran,

omtrent som dagens bukser. Oppreist avtrede for kvinner fordrer kun en presseteknikk som kan trenes opp, forsikrer hun. Men tipser også om det patenterte plastrøret TravelMate, i kampen for å utjevne toalettsskjevheten i verden.

Nå er ingen av disse løsningene en utvei for dem som lider av offentlig do-angst. Denne gruppen har også fått sin egen interesse-

seorganisasjon, International Pauresis Association. De regner med at mer en syv prosent av befolkningen lider av «Bashful bladder syndrome», eller flau blære på norsk. Dette er folk som ikke er istand til å urinere i selskap med andre, og som snur i dodøren.

Organisasjonen har seminarer over hele den engelskspråklige verden, kjemper for å forbedre muligheten for privatliv på offentlige toaletter og støtter forskning på behandling. Foreløpig er den sikreste løsningen for flau blære å gå til psykolog – eller setter kateter på seg selv.

På den andre siden, det kan som sagt være vi har det for bra.

Syv prosent av befolkningen lider av flau blære
PER A. RISNES JR.